

SZTANKAI KRISZTIÁN¹**A társadalomtudományok katonai alkalmazásának tapasztalatai****Experiences of the Military Use of Social Sciences****Absztrakt**

A Human Terrain System 2007 és 2014 között elsőként alkalmazott civileket Irakban és Afganisztánban az ott szolgálatot teljesítő harcoló csapatokkal együttműködve, hogy szociokulturális kutatásokat végezzenek. A program az amerikai hadsereg azon döntésén alapult, hogy tapasztalt társadalomtudósokat kell alkalmazni taktikai szinten az eltérő kulturális környezet megértése érdekében.

Kulcsszavak: Human Terrain System, antropológia, haderő

Abstract

The Human Terrain System embedded civilians primarily in Brigade Combat Teams (BCTs) in Iraq and Afghanistan between 2007 and 2014 to act as a collection and dispersal mechanism for sociocultural comprehension. Set against the backdrop of the program's evolution, the experiences of these social scientists clarifies the U.S. Army's decision to integrate social scientists at the tactical level in conflict.²

Keywords: Human Terrain System, anthropology, Army

BEVEZETÉS

Az Egyesült Államok 20-21. századi történelmében szinte minden katonai beavatkozása során kulturális hibákat követett el, amelyek gátolták politikai céljainak elérését. A stratégiai

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi tanársegéd - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, assistant lecturer, E-mail: k.sztankai@gmail.com ORCID: 0000-0003-3857-3296

„A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kutatócsoport keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.”

² Christopher J. Sims: The Human Terrain System: Operationally Relevant Social Science Research in Iraq and Afghanistan. In. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015. pp. 504.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

bombázás Vietnámban, a Korán elégetése Afganisztánban, a helyi kulturális hagyományok és vallás folyamatos megsértése és figyelmen kívül hagyása, olyan társadalmi ellenállást okozott a fogadó nemzet részéről, melynek hosszú távú hatásait a mai napig érzi az Egyesült Államok hadereje és annak szövetségesei. A kulturális antropológia és annak a katonai műveletekben való alkalmazásának történelmében e diszciplína olyan szerencsétlen összekötő szerepet töltött be a nyugati hatalmak és a helyi állampolgárok között, melynek civil társadalomtudományi ellenállása ma a legaktívabb.³ „Az antropológiai tudás elengedhetetlen ahhoz, hogy a nyugati tisztviselők meg tudják oldani napi problémáikat, beleértve az idegen szokások megértését, az eltérő társadalmi intézményeket, a gazdaságot és nem mellékesen a „vad” jogot. Az antropológia hasznos tudomány, különösen hogy megértsék a hatalom dinamikáját az eltérő társadalmakban.”⁴

A cikkben olyan fogalmakkal foglalkozom, melyek a Magyar Hadtudományban nemrég jelentek meg. Ilyen a kulturális környezet, a kulturális hírszerzés, vagy a katonantropológia. Mindhárom szorosan kapcsolódik a kulturális antropológia és a haderő közös munkájához. Az ehhez kapcsolódó sikerek és kudarcok a cikkben bemutatásra kerülnek, melyek külföldi tapasztalatokat dolgoznak fel, hogy bizonyítsák az új és megváltozott katonai környezetet, melyhez a legjobb eszköz maga a társadalomtudományok alkalmazása.

KULTURÁLIS HÍRSZERZÁS

A „cultural intelligence” kifejezést magyarra legjobban talán „kulturális hírszerzésként”, „kulturális felderítésként” lehet lefordítani. Legegyszerűbb megfogalmazásában olyan társadalmi, politikai, környezeti és más demográfiai információk feltárását jelenti, amelyek segítenek megérteni egy adott közösség történelmét, intézményeit, lélektanát, hiedelemvilágát és viselkedését. Megpróbálja értelmezni a cselekedetek okait és az azt végrehajtó emberek gondolkodását, indokait.⁵ Alkalmazása segítheti a számunkra idegen kultúrából származó emberekkel való kommunikációt, együttműködést. Számos területen alkalmazák, többek között az üzleti életben, oktatásban, kormányzati politikában, és a katonaságnál is. A katonai műveletekben résztvevőknek nem csak abban segít, hogy az idegen műveleti területen megértsék a helyiek viselkedését, hanem abban is, hogy megfelelően és hatékonyan tudjanak reagálni az eseményekre.

MŰVELETI KULTÚRA

A katonáknak legtöbb esetben olyan műveleti területeken kell tevékenykedniük, amelyek szocio-kulturálisan akár teljesen eltérhetnek a saját ismert környezetüktől. Ahhoz, hogy a

³ Christopher J. Sims: The Human Terrain System: Operationally Relevant Social Science Research in Iraq and Afghanistan. In. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015. pp. 504.

⁴ Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia szerepe a katonai műveletekben. Hadtudományi Szemle, 3:(4) pp. 1-5. (2010)

⁵ Sztankai Krisztián: Cultural Intelligence (IC/CULTINT): avagy a kulturális antropológia helye és szerepe a hírszerzésben. Hadtudományi Szemle, 6: (3) pp. 131-137. (2013)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

műveletek sikeresek lehessenek a tervezés, a kiképzés és a végrehajtás fázisában, egyaránt szükséges, hogy a résztvevők tájékozódjanak a helyi kultúráról, és elsajátítsák az úgynevezett „operational culture”-t. Ez magában foglalja mindazt a kulturális és kommunikációs tudást, képességet, amely segíti az adott területen sikeres műveletek végrehajtását.⁶

KATONAANTROPOLÓGIA

A katonantropológia saját értelmezésem szerint egy olyan új interdiszciplína, amely a kulturális antropológia eszközrendszerével támogatja a katonai műveleteket a felderítésben, a tervezési időszakban és a műveleti területen egyaránt. Munkája során a katonantropológus előmozdítja a katonai vezetők együttműködését a helyi civil vezetőkkel, fontos információval segíti előljáróját a helyi kultúráról, hagyományokról, és napra kész információt szolgáltat a kontingens parancsnok számára. A felkészítés során megismerteti az állomány tagjaival az adott kultúra sajátosságait, valamint háttérkutatóival, az információk rendszerezésével támogatja a missziós területen dolgozó többi társadalomtudós munkáját. Mint látjuk nagyon összetett és komplex feladata lenne a katonantropológiának, amely saját logisztikával és kiképzéssel kellene rendelkezzen, és a katonai vezetés mellett közvetlen meg kell jelennie, hogy a döntéshozók a legpontosabban és a leggyorsabban értesülhessenek a megszerzett információkról.

A katonantropológia a magyar hadtudomány világában még nem ismert fogalom, legalábbis nem olyan formában ahogy azt az amerikai antropológia világa értelmezi. Pontos definíció nem létezik, hiszen nagyon erős az Amerikai Antropológia Egyesület ellenállása ez ügyben, hogy önálló tudományként alkalmazzák e kifejezést.⁷

AMERIKAI HADSEREGBEN VALÓ MEGJELENÉSE

Az amerikai haderőben az igény a kulturális környezet, vagy a kulturális hírszerzés alkalmazására a 20. század végén merült fel és az utóbbi évtizedekben kapott jelentős figyelmet. Az amerikai haderő már az I. világháborúban alkalmazott antropológusokat és más terepkutató társadalomtudósokat a civil környezet alaposabb megismerésének és a kulturális sajátosságok vizsgálatának céljából. A II. világháborúban létrejött az *Office of Strategic Services* (OSS), ami a mai CIA elődje, és számos antropológust alkalmazott hírszerzésre.⁸

- *Sylvianus Morley*: felfedezte a guatemalai Naachtun ősi városát. 1916-ban, amikor a német ügynökök megpróbálták létrehozni egy közép-amerikai tengeralattjáró

⁶ Sztankai Krisztián: Green-on-blue: a belső támadások veszélyei és hosszú távú hatásai a műveletekre. *Honvédségi Szemle*. 2017: (6) pp. 74-80. (2017)

⁷ Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia a terror elleni háborúban. *Hadtudományi Szemle*, 6: (1) pp. 18szio7-192. (2013)

⁸ Sztankai Krisztián: A társadalomtudományok megjelenése a hírszerzésben. *Felderítő Szemle*, 2014. XIII. évf. 3. szám, pp. 64-72. (Letöltés ideje: 2015.05.01)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

bázist, az amerikai ügynökségek nem tudtak információkat beszerezni a német ügynökök tevékenységéről és a helyszínről. Morley egy 10 000 oldalas anyagot állított össze a hírszerzésnek, miután „kutatást” végzett az adott területen, és jelentette a hajózható útvonalakat, a partvonal jellemzőit, a megközelítési útvonalakat, amit aztán az amerikai kormány fel is használt.

- *Carleton Coon*: Harvard Egyetem antropológus professzora marokkói ellenálló csoportokat képezett ki szabotázsakciókra, kihasználva az ellenfél gyengéit. Harcolt az észak-afrikai Kasserine-hágó csatában és Marokkó német megszállásakor fegyvereket csempészett a francia ellenállásnak.
- *Gregory Bateson*: Bateson brit állampolgár volt, és hosszú éveket töltött néprajzi kutatásokkal Új-Guineában. A második világháború elején nem találta helyét a British War Office-nál, ezért az Egyesült Államokba utazott és az OSS-nél állt munkába. Az Arakan hegységben, Burmában dolgozott, mint az ott állomásozó hírszerző egység civil tagja. Bateson tervezte és gyártotta a „fekete propaganda” rádióadásait, hogy aláássa a japán erők eltökéltségét. 1945-ben önként mélyen behatolt az ellenség területére, hogy a japánok által foglyul ejtett, majd szökésben lévő OSS tagokat kimentse. Ezért a tettéért az egyik legmagasabb katonai kitüntetést kapta meg. Bateson volt az az antropológus, aki az „Új hadviselés technikájának” műveleti alkalmazását előre látta, és egyik jelentésében megírta, hogy az Egyesült Államok többé nem támaszkodhat csak a hagyományos védelmi erőkre, hanem egy új hivatal létrejöttével kell az új hadviselési technikákat (pszichológiai, néprajzi, elemzői stb.) beépíteni a kormányzati, katonai műveletekbe, megteremtve ezzel a jövő hadviselését. Ez a szervezet lett a CIA.
- *Ruth Benedict* kijelentette, hogy a „politikai vezetőknek figyelembe kell venniük a különböző szokásokat a világ másik végén is”. Benedictet kérte fel a Washingtoni Háborús Információs Iroda, hogy készítse el a japánok nemzeti karakter tanulmányát a második világháborúban. Ez az elemzés később önálló könyvként is megjelent *Krizantém és kard* címmel 1946-ban.
- *Edward G. Lansdale*: Lansdale katonatisztként szolgált a Fülöp-szigeteki műveletek során és antropológiai eszközöket alkalmazott egyes katonai műveleteiben. Például a Huk lázadók elleni harcban a Fülöp szigeteken, több kutatást végzett a helyi babonákról és alkalmazta a „psywar⁹”-t, azaz a lélektani hadműveletet, ezzel valószínűleg meg a történelem egyik első, ilyen jellegű hadviselését. Ez a fajta lélektani művelet azt a hiedelmet célozta meg, hogy a helyi lakosság hisz az „asuang” – európai megfelelője Drakula – létezésében, vagyis a vámpírokban. Egy Huk járóőrsvényen elrejtőzött katonák várták az arra járó lázadókat, és elkapták az utolsó embert, amit a többiek nem vettek észre. Mikor feltűnt nekik társuk hiánya, kutatni kezdték, és rátaláltak az ösvényre addig már visszahelyezett holttestre. A halott nyakán két lyuk tátongott és a vér is eltűnt a holttestből, ezért úgy gondol-

⁹ lélektani háború

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

- ták, hogy az „asuang” tette. Ezt a hiedelmet felhasználva kényszerítették a Huk lázadókat a terület elhagyására.
- *Charles Bohannon százados*: A Huk lázadás és a gerilla hadviselés igazi szakértője volt, valamint társszerzője volt annak a jelentésnek, amely a gerillák elleni harcokat vizsgálta és javaslatokat tett a háború ütemezésére. Harcolt a japánok ellen Új-Guineában és a Fülöp-szigeteken a második világháború idején is. Bohannon is hangsúlyozta a helyi kultúra ismeretének fontosságát és azt, hogy a katonai képzések során ezt a tudást át kell adni a katonáknak is.
 - *Gerald C. Hickey*: A Chichagoi Egyetem PhD hallgatója volt és 1956-tól antropológusként dolgozott tizenhét évig Vietnámban a háború befejezéséig. Megállapította, hogy a katonai vezetők gyakran figyelmen kívül hagyták a vietnámi társadalom kultúráját és egyre inkább belevetették magukat – ahogy fogalmazott – a „hagyományos háborúba”, melyben az amerikai hadsereg csak a technikai fölényére támaszkodott és nem kívánta megérteni a civil lakosságban rejlő erőt. Hickey a hegyvidéki népek kultúráját tanulmányozta és közvetítő szerepet játszott az amerikai hadsereg, a saigoni kormány és a vietnámi hegylakó népek között. A hegylakók kultúrájának megértése segítette megoldani a konfliktust Saigonban 1965-ben, és biztosította a szövetségüket az amerikai erők oldalán a háború végéig. Hickey egy új és egyedi nézőpontot teremtett a harcászati kultúrában. Ő volt az, aki Bateson után kiemelte a kulturális ismeretek fontosságát a háborúk során, valamint rámutatott azokra a hibákra, melyeket a katonai vezetés követett el a vietnámi háborúban, bízva a technikai fölényben. Több alkalommal írt jelentést az egyes területeken élő civil lakosok motivációjáról, érdeklődéséről, mentalitásáról, hitéről és érzelmeiről, de jelentéseit figyelmen kívül hagyták.

A második világháború és a vietnámi események kapcsán bebizonyosodott, hogy a jövő hadviselésében fontos szerepe lesz annak, hogy a hadsereg hogyan tud kapcsolatot teremteni a helyiekkel és hatékonyan együttműködni velük.¹⁰ Ez az együttműködés a háború kimenetelét döntően befolyásolja majd. A harcok most már nem az emberek „ellen”, hanem emberek „közt” zajlanak.¹¹

A következőkben bemutatok azokat a programokat, melyeket az amerikai és brit haderő korábban használt, vagy a mai napig is alkalmaz a katonai képzések és felkészítésekben, hogy az eltérő kulturális környezetben minél hatékonyabban tevékenykedjenek a kiküldött katonák.

¹⁰ Magyar viszonylatban érdekes összefüggéseket közöl Kaló József: Szombathelyi Ferenc vezérezredes önéletrajza és védőbeszédének vázlata 1946-ból. *Hadtörténelmi Közlemények* 124. évfolyam 2011/2. szám. 594-629. old.; valamint Kaló József: „Egy politizáló tisztikar iránytűt veszít és szerencsétlen embertársaság lesz” - Szombathelyi Ferenc vezérezredes viszonya a politizáló tisztiekhez. In: Ekert Mária, Molnár Attila Károly (szerk.) *Eszme és történet*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 93-115. old.

¹¹ „Our wars will be “wars amongst the people” — not wars against the people, and not wars oblivious to people.” *Operational Culture for the Warfighter*, 1.p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

1. PHOENIX PROGRAM

A Phoenix Program (Fenhong) koordinátora és végrehajtója a CIA volt és melynek célja az volt, hogy azonosítsák és semlegesítsék az DNFF NLF¹² infrastruktúráját. A CIA úgy jellemezte, mint egy sor programot, amely arra törekedett, hogy megtámadják és elpusztítsák a Viet Cong¹³ politikai szerveződést. A program két legfontosabb összetevője a tartományi felderítés és a regionális központok kialakítása. A program részeként megölték vagy foglyul ejtették a feltételezett DNFF tagjait, valamint azokat a civileket, akikről azt gondolták, hogy információval rendelkeznek az DNFF tevékenységéről. Sok ilyen embert ezután elvittek kihallgatási központokba, ahol nagyon sokukat megkínoztak, hogy megpróbáljon értesülést szerezni a Viet Cong tevékenységének területéről. A központban kinyert információkat ezután katonai parancsnokok kapták meg, aki arra használták, hogy megbízzák a PRUs¹⁴ -t további személyek és információk beszerzésével és célzott likvidálásokkal. A program 1965 és 1972 között működött és hasonló tevékenységek ezen időszak után is léteztek. 1972-ig a Phoenix tevékenysége sikeresen semlegesített 81.740 DNFF szövetségi gyanúsítottat, akik közül az informátor és a támogató halottak száma 26 és 41 ezer közé tehető.¹⁵

A Phoenix Program története

A központot és a részt vevő csapatokat a CIA Saigon állomása szervezte meg, melynek a vezetője Peter DeSilva volt. DeSilva a fő szószólója volt annak a katonai stratégiának, amit „counter terror”-nak nevezett, mely kimondta, hogy a hagyományos hadviselésben jogos a terrorizmus eszközét használni és ezt alkalmazni kell az ellenséges civileken annak érdekében, hogy csökkentsék a Viet Cong polgári támogatását. Ezt szem előtt tartva lett megtervezve a PRUs és elkezdtek terrorizálni a Viet Cong gyanús tagokat 1964-ben.

1967-ben minden megbékítési erőfeszítés az Egyesült Államok részéről a civil szervezetek felügyelete mellett zajlott. A Civil Operations and Revolutionary Development Support (CORDS)¹⁶-nak sok különböző programja volt, ebbe beleértve egy falusi milícia létrehozását, melynek létszáma kb. 500.000 volt. 1967-ben a CORDS részeként hozzák létre az Intelligence Coordination and Exploitation Program (ICEX)¹⁷-et. Nelson Brickham által megfogalmazott tervet David Galula könyve¹⁸ ihlette. A könyv alapja Galula tapasztalatai

¹² NLF: National Liberation Front of South Vietnam, magyarul Dél-Vietnámi Nemzeti Felszabadítási Front (DNFF)

¹³ A DNFF fegyveres ellenálló szervezete

¹⁴ PRUS: Provincial Reconnaissance Units – Tartományi Felderítő Egységek

¹⁵ Forrás: http://es.dbpedia.org/page/Programa_Phoenix (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

¹⁶ CORDS: Civil Operations and Revolutionary Development Support - Civil műveletek és forradalmi fejlesztési támogatás

¹⁷ ICEX: Intelligence Coordination and Exploitation Program - hírszerzési koordináció és felhasználási program

¹⁸ David Galula Pacification in Algeria 1956-1958 Forrás:

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

az algériai háborúról, amelyet Brickhanm magával vitt Vietnámba. A szervezet célja az volt, hogy összegyűjtse az információkat az DNFF-ről, ez lett később átnevezve Phoenixre.

1970-ben 704 amerikai Phoenix tanácsadót helyeztek ki Dél-Vietnámba. A program hivatalosan 1972-ig tartott.

Hadműveletek

A Phoenix program fő szempontja volt, hogy hírszerzési információkat gyűjtson. Ezután semlegesíteni kellett a DNFF tagjait (elfogásuk, átállításuk vagy likvidálásuk). A műveletben hangsúlyos volt a kényszerítés, amelyet a helyi szervezetek és a rendőrség végzett. Douglas Valentine történész azt írta,¹⁹ hogy a Phoenix fő tevékenysége központjában a civilek álltak, nem a katonák. A semlegesítésre külön jogszabályok alatt került sor, amelyek lehetővé tették a letartóztatást és a büntető eljárást a letartóztatott kommunistákon.

A visszaélések elkerülése miatt (pl. hamis vádak) három különböző forrásból származó bizonyítékokat kellett bemutatni, hogy semlegesítésre ítéljék a gyanúsított DNFF tagot. Az elfogott illetőt 2, illetve 6 évig is fogva tarthatták. A rendszer brutalitása miatt a közvélemény igen negatívan ítélte meg a programot, melyben sok társadalomtudós vállalt szerepet. 1968 és 1972 között a Phoenix elfogott 81.740 feltételezett DNFF tagot, akik közül 26.369-et semlegesítettek.

2. CAMELOT PROJECT

A Camelot Project az Egyesült Államok hadserege által megkezdett felkelőellenes program volt, amelyet a *Special Operations Research Office* (SORO) vezetett, az American University-n, Washingtonban. A csapat pszichológusokból, antropológusokból, szociológusokból és más társadalomtudósokból állt, akik számos kultúrát elemeztek főleg Latin-Amerikában, melyben Chile volt az első esettanulmányi helyszín.

A projekt célja az volt, hogy a hadsereg képes legyen megjósolni és befolyásolni a vizsgált országok helyzetét, előrelátható fejlődését. Egy 1964. december 5-ei feljegyzésben ez állt: „*Ahhoz, hogy az amerikai hadsereg hatékonyan végezze a munkáját a felkelőellenes műveletekben, először a felkelők társadalmi szerkezetét és folyamatait kell megértenie.*”²⁰

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG478-1.pdf (Letöltés ideje: 2018. január 22.)

¹⁹ Forrás: <https://www.lobster-magazine.co.uk/free/lobster68/lob68-phoenix.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

²⁰ Bulletin of the Atomic Scientists. 1966. májusi kiadás. pp. 44-48. Forrás:

[https://books.google.hu/books?id=UggAAAAAMBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=Camelot+Project++mu+st+first+understand+the+insurgents%27+social+order+and+processes&source=bl&ots=Z_1SVFuuVl&sig=Jnu65-](https://books.google.hu/books?id=UggAAAAAMBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=Camelot+Project++mu+st+first+understand+the+insurgents%27+social+order+and+processes&source=bl&ots=Z_1SVFuuVl&sig=Jnu65-oXt-)

[oXt-](https://books.google.hu/books?id=UggAAAAAMBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=Camelot+Project++mu+st+first+understand+the+insurgents%27+social+order+and+processes&source=bl&ots=Z_1SVFuuVl&sig=Jnu65-oXt-)

[JPztVWKSdIEYDc6hP4&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjpuvfggrFYAhWL8RQKHWBMBDMQ6AEIPjAD#v=onepage&q&f=false](https://books.google.hu/books?id=UggAAAAAMBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=Camelot+Project++mu+st+first+understand+the+insurgents%27+social+order+and+processes&source=bl&ots=Z_1SVFuuVl&sig=Jnu65-oXt-) (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A SORO a washingtoni American University-n jött létre 1956-ban azért, hogy a hadsereg Psychological Warfare²¹ irodáját támogassa. (Valójában ez volt az első úgynevezett Lélektani és Gerilla hadviselést Kutató Hivatal, de ez a név megváltozott, amikor az egyetem és az amerikai Nemzetvédelmi Minisztérium [Department of Defense – DOD] szerződést írt alá az együttműködés és a program létrehozásáról.) Kezdetben arra összpontosítottak, hogy kézikönyveket szerkesszenek a tengerentúli amerikai állományoknak, de hamarosan kibővült azzal, hogy tanulmányozza a felkelők kulturális környezetét.

1964. december 4-én Theodore Vallance egy levelet küldött szét a programban résztvevő tudósoknak, melyben ismertette a vállalkozás lényegét.²² A Camelot Project egy kutatási projekt, melynek célja, hogy meghatározza egy fejlődő társadalmi modell megvalósíthatóságát, amely lehetővé tenné (a fejlődő országokban), hogy előre jelezzék a társadalmi változásokat, melyek befolyásolják a politikát, valamint:

1. dolgozzon ki eljárásokat a belső problémák felismerése,
2. gyűjtse össze azon személyek névsorát, akikkel a kormány bizalmi kapcsolatot tarthat fent a körülmények enyhítésére,
3. olyan rendszerek létrehozását segítse elő, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy megszerezzék és felhasználják az alapvető információt, amely szükséges a fenti két dolog megvalósításához.

3. MINERVA RESEARCH INITIATIVE

A Minerva Research Initiative egy olyan kezdeményezés, amelyet 2008-ban indított az Amerikai Védelmi Minisztérium. A program társadalomtudományi kutatásokat támogat azokon a területeken, amelyek kiemelték az amerikai biztonságpolitikát illetően, többek között az arab iszlám (legfőképp Irak) és Kína területeit. Támogat egyetemeket, kutatóközpontokat, tudósokat/kutatókat. A cél az, hogy az adott területeken olyan információkhoz jusson a Minisztérium (és ezzel a hadsereg), amelyek segíthetnek megoldani vagy megelőzni bizonyos konfliktusokat.²³ Öt fő kontextusban határozza meg a támogatási irányokat:

1. Kína hadviselési és technológiai kutatása;
2. Az iszlám világ vallási és kulturális változásainak stratégiai hatásai;
3. Irak helyzetének kilátásai;
4. Terrorista szervezetek és ideológiák kutatása; valamint
5. Nemzetbiztonságot, konfliktusokat és együttműködést érintő kutatások.²⁴

²¹ Pszichológiai hadviselés

²² Mark Solovey: Project Camelot and the 1960s Epistemological Revolution: Rethinking the Politics–Patronage–Social Science Nexus. Forrás:

<http://individual.utoronto.ca/solovey/papers/CamelotArticle.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

²³ Forrás: <https://web.archive.org/web/20150308192036/http://minerva.dtic.mil/overview.html> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

²⁴ Asher, Thomas: Making Sense of Minerva Controversy and the NSCC. 2008. Forrás: <http://essays.ssrc.org/minerva/files/2008/10/asher.pdf> (letöltés ideje: 2015.05.06.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

4. PAT ROBERTS INTELLIGENCE SCHOLARS PROGRAM

A Minervához hasonló kezdeményezés a 2004-ben indult *Pat Roberts Intelligence Scholars Program* (PRISP), amit egy szenátorról neveztek el. A program antropológia szakra jelentkező diákoknak nyújt támogatást (körülbelül 2 év/50 ezer dollár értékben) azzal a feltétellel, hogy egy nyári gyakorlatot és a diploma megszerzése után legalább 18 hónapot valamelyik hírszerzési ügynökségnél kell tölteniük. A részvételük titkos, nem hozzák nyilvánosságra a résztvevők személyét és, hogy melyik ügynökség támogatotta őket, így a végzett kutatások, terepmunkák során is rejtve maradnak. Sokak szerint ez veszélyezteti más diákok életét és munkáját, mert gyakorlatilag bárki kötődhet valamelyik hírszerző ügynökséghez, és ez által az élete is veszélybe kerülhet egy külföldi terepmunka során. Kezdetben néhány száz diákot érintett a program, de 2009-ben véglegesítették, így jóval több támogatást fordítanak rá.²⁵

5. TRAINING & EDUCATION COMMAND

Az Egyesült Államok Tengerészgyalogságának kiképzésért és oktatásáért felelős parancsnoksága (röviden: TECOM) 2005-ben létrehozott egy olyan központot, amely a „kulturális felkészítésért”, kiképzéséért felel (CAOCL²⁶). A cél az, hogy a tengerészgyalogosokat felruházzák a szükséges tudással és kompetenciákkal a bevetési területek társadalmi, kulturális és nyelvi sajátosságainak megértésére. Kezdetben ezek a „tanfolyamok” élőben zajlottak, de ma már a katonák a TECOM honlapján bejelentkezve választhatják ki, hogy melyik kontinens, melyik terület kulturális vagy nyelvi „kurzusán” szeretnének részt venni.²⁷ (Például: Dél-nyugat Ázsia területét kiválasztva tanulhatnak a katonák perzsa fárszi, urdu, pastu és dari nyelven)

6. CULTURAL AWARENESS FOR MARINE OPERATION

Hasonló kezdeményezés a 2008-óta működő Cultural Awareness for Marine Operation (CAMO) program, ami szintén a helyi kultúra elsajátítására fekteti a hangsúlyt. Ezek a képzések alapvetően öt dimenziót különítenek el az ismeretlen kultúra megértésének folyamatában:

1. fizikai környezet;
2. gazdaság;
3. társadalmi struktúra;
4. politikai struktúra valamint
5. a hit és a szimbólumok dimenziója.

²⁵ Forrás: <https://zeroanthropology.net/tag/pat-roberts-intelligence-scholars-program-prisp/> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

²⁶ Center for Advanced Operational Culture Learning (CAOCL)

²⁷ Forrás: <https://www.mcu.usmc.mil/caocl/SitePages/Home.aspx> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

Egy-egy képzés a tanulásmódszertant tekintve három részből épül fel: felderítő tanulás (exploratory learning), didaktikus tanulás (didactic instruction) és a megfontolt/átgondolt gyakorlás (deliberate practice). Ezzel a módszerrel tudnak megalapozott tudást elsajátítani a résztvevők, amit később hatékonyan tudnak felhasználni. A képzéseket számítógépes szoftverekkel és az interneten keresztül végzik el a tengerészgyalogosok.²⁸

7. FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE ÉS AZ ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH COUNCIL

2006 júliusában a brit Foreign and Commonwealth Office (FCO) és az Economic and Social Research Council (ESRC) közösen elindított egy 1.3 millió fontos kezdeményezést, melynek célja volt a szélsőséges iszlám csoportok elemzése hat különböző régióban és öt országban. A program feladata volt, hogy jobban megértse a terrorista csoportok működését és, hogy kifejlesszen egy hatékony fellépést ellenük. Tény, hogy a kutatási programot nyíltan nem hirdették meg, de az MI5²⁹ Joint Terrorism Analysis központja részt vett a tervezésben.³⁰

8. HUMAN TERRAIN SYSTEM

Ahhoz, hogy pontos definíciót találjunk a Human Terrain System jelentette képességre, meg kell értenünk az amerikai rendszer működését, helyét és szerepét a missziós feladatokban. Mivel az egység nevének szó szerinti fordítása magyartalan és nem alkalmazható a magyar katonai terminológiában, a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Intézetének munkatársaival közösen sikerült mind a hadtudomány, mint a kulturális antropológia által érthető és értelmezhető fordítást találni. A továbbiakban a Human Terrain System-re, mint Kultúra Elemző Rendszerre hivatkozom. A rendszer elsődleges feladata a képzéseken kívül az volt, hogy szocio-kulturális kutatásokkal támogassa a hadszíntéren működő csapatokat. A szervezet kutatóit nem csak Irakban és Afganisztánban alkalmazták, hanem 2010 óta Afrikában is szolgáltak Kulturális Elemző Csoportok az U.S. Army Africa Command (AFRICOM) kötelékében. A rendszer két pillérre volt tagolva: egyik része a hadszíntéren működő alegységeket irányította, míg a másik ezen egységek kiszolgálását végezte a hátszágban. Irakban és Afganisztánban az egyedi helyzet megkövetelte az „idegen kultúra” ismeretét. A stabilitás megteremtéséhez össze kellett egyeztetni a kulturális, politikai, vallási és szociológiai rendszereket. Ebben a „békeépítési” folyamatban is fontos szerepet játszottak azok az antropológusok, akik vállalva a veszélyt, nap, mint nap tárgyalásokat és kutatásokat végeztek az egyes hadszíntereken. A Pentagon 2004-ben

²⁸ Macmillan, Jean; Walker, Alexander; Clarke, Ellen; Marc, Yale; Cultural Awareness Training for Marine Corps Operations: The CAMO Project. Proceedings of the 4th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics, San Francisco, CA. 2309-2318. 2012.

²⁹ Brit titkosszolgálat

³⁰ Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia a terror elleni háborúban. Hadtudományi Szemle, 6: (1) pp. 187-192. (2013)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

indította el azt a programot, melyben – intézményes formában – társadalomtudósokat, de főként kultúranropológusokat alkalmaztak az amerikai harcoló alakulatoknál.

9. DEFENCE CULTURAL SPECIALIST UNIT - DCSU³¹

A Defence Cultural Specialist Unit (korábbi nevén: *Human Terrain Mapping Unit*) egy brit szervezet, melynek célja, hogy fejlessze és ápolja a kapcsolatot a brit haderő és a helyi közösségek között műveleti területen. A szolgálatot teljesítő katonáknak elengedhetetlen, hogy tudják, hogyan érznek a helyiek a jelenlétükkel kapcsolatban, és ők hogyan értelmezhetik a helyiek reakcióit. A szervezetet 2009-ben hozta létre a MoD (*Ministry of Defence*) azzal a céllal, hogy ezúttal ne antropológusokat vigyenek a terepre, hanem kiválasztott vagy önkéntesen jelentkező katonákat ruházzanak fel antropológiai ismeretekkel – tehát egy másik oldalról kezdték megközelíteni a helyzetet, mint a HTS.

A csoport elsődleges feladata volt Helmand tartományban Afganisztánban segíteni, beazonosítani és megérteni a helyi kulturális, politikai, gazdasági, társadalmi és történelmi környezetet érintő kérdéseket, hogy segítsék a parancsnokokat a jobb katonai döntések meghozatalában.³²

Ezt módszertanilag úgy képzelték, mint egy antropológiai terepmunkát: a kiválasztott katonák a terepen élnek, így szedik fel magukra a közösség kultúráját és fejlesztik nyelvtudásukat, majd tudásukat továbbadják a katonáknak. Ezek a személyek nem kulturális antropológusok, hanem *kulturális specialisták* vagy *tanácsadók* (*cultural specialist* vagy *cultural advisor*). Felkészítésük 3-5 hetes kulturális és történelmi képzésből áll. Ezen kívül kivételesen fontos, hogy tanulják a helyi közösség nyelvét.³³

A szervezet 2016-ban nyilvánossá tett egy *videót*,³⁴ melyben a kulturális specialistaként dolgozó tagok számolnak be arról, hogy mit csinálnak pontosan, mi a feladatuk, miért tartják ezt fontosnak és ez nekik miért jelent sokat. Egy megszólaló tag azt hangsúlyozza munkájában, hogy a mindennapi környezetben, a helyiek társadalmának, kvázi tagjaként elkövetett hibáiról beszámolt a katonáknak, hogy az a bizonyos hiba mi volt és hogyan kellene máshogy csinálni vagy mondani valamit. Így a katonák a bevetések és a kommunikáció alkalmával elkerülhetik ezeket a hibákat és félreértéseket, melyek az egymástól eltérő kulturális háttér miatt alakulnak ki. Valamint Sally Engle Merry antropológus nyilatkozata is sokatmondó: „*Nem vagyok oda a háborúért, és nem hiszem, hogy a háború a béke megteremtésének módja, de azt gondolom, hogy a hadsereg nagyon nehéz helyzetben van jelenleg, és az emberek igyekeznek a helyes dolgot megcselekedni. Csak azt szeretném,*

³¹ Ahogy a HTS-nek úgy a DCSU-nak sincs a magyar katonai terminológia számára értelmezhető fordítás. Talán Kulturális Kutató Egységre tudnám lefordítani.

³² MacClancy, Jeremy (2017): *Anthropology and Public Service: The UK Experience*. New York: Berghahn Books.

³³ Forrás: <http://www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-question/Commons/2014-10-27/211975/> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

³⁴ megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=J9FzyhjOoKw>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

ha megtalálnánk azt a tudást az antropológia által, amely véget vet ezeknek a háborúknak.”

AMERICAN ANTHROPOLOGICAL ASSOCIATION - AAA

Az Amerikai Antropológiai Társaságot azért kell megemlíteni, mert a legnagyobb ellenzője az antropológia és minden más társadalomtudomány alkalmazásának a katonai műveletekben. Magának a szervezetnek igen nagy politikai befolyásoló ereje van Amerikában, és ez is hozzájárult ahhoz, hogy 2014-ben a Human Terrain System szervezetét bezárták.

Az AAA 1902-ban alakult meg, az antropológusokat egybefogó társaságok között a legnagyobb amerikai szervezet, amit olyan emberek alkotnak, akik az antropológia elkötelezettjei. Noha számos más amerikai antropológiai társaság létezett a 20. század fordulóján, de ez a társaság volt az, amely fellendítette az antropológia tudományát, serkentette és koordinálta az amerikai antropológusok erőfeszítéseit, támogatta a helyi és más közösségeket, hogy meglegyen a kapocs az antropológusok és más civil és kormányzati szervezetek között.³⁵

A kezdeti 175 fős létszám lassan gyarapodott a 20. század első felében. Éves találkozókat tartottak. 1950-től drasztikusan megnőtt a tagok száma, mostanra nagyjából 12 ezer főre tehető ez a szám. A Virginia-i Arlingtonban van a központja a társaságnak. Akik archeológusok, kulturális antropológusok, nyelvészeti antropológusok, nyelvészek stb. Őket egyetemeken, főiskolákon, kutató intézetekben, állami ügynökségeknél, múzeumokban és különböző szervezeteknél alkalmazzák.³⁶

Az AAA egy demokratikus szervezet a kezdetektől. Franz Boas³⁷ harcolt azért, hogy egy kizárólagos, exkluzív csoport legyen, amit 40 professzionális antropológus alkot. AAA első elnöke William J. McGee tiltakozott a zárt közösség ellen, mert szerette volna, ha nyitott és elérhető lenne bárki számára, akik érdeklődnek a téma iránt. 24 tanácsosból áll az üzleti részleg, ők a tagok közül kerülnek ki, a legfelső vezetőség 9 fő volt eredetileg (1902), ma 38 fős, ők fogják össze a szervezet összes mellékágát, részegységeit. Felettük helyezkedik el még a 17 fős igazgatóság. Ez a nagy létszám reprezentálja a szakosodását és a növekedését. A társaság tagjai szószólói a tudománynak állami és közigazgatási szinten is.³⁸

AZ AAA FILOZÓFIÁJA

1. Az antropológia, mint tudományág fejlődhessen, bővítse a saját látókörét és terjessze az antropológiai tudást, a társadalmi problémák megoldása érdekében,

³⁵ Forrás: <http://www.aaanet.org/about/> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

³⁶ Encyclopedia of Cultural Anthropology, 1994

³⁷ Franz Boas – amerikai kulturális antropológus, 1858-1942, általa kifejlesztett elméletet *kulturális diffuzionizmusnak* nevezzük - "kulturális zónák" elkülönítse

³⁸ Forrás: <http://www.aaanet.org/about/> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

2. Támogatja antropológiai monográfiák és kiadványok kiadását, az antropológiai kutatásokat, és koordinálja azokat az eseményeket, amelyeket más szervezetek nem támogatnak. Fenntartja a hasznos együttműködések a kapcsolódó tudományágakkal és azok szervezeteivel.
3. A kettes pontban felsoroltakon kívül még szerepet vállal az egész szakma felett és a professzionális antropológiai kutatás felett.
4. Reklámozza az antropológiai tudományág széleskörű elismerését, folyamatos fejlődését.³⁹

KÖZÜGYEKBE VALÓ BEAVATKOZÁS

Az AAA támogatta az 1906-os Antikvitas Törvényt – Antiquites Act⁴⁰; tiltakozott a Fülöp-szigeteki antropológiai kutatás összefüggéstelensége ellen 1915-ben; 1927-ben ösztönözte az antropológiai tanítást a középiskolákban-gimnáziumokban; felszólalt az archeológiai leletek megőrzése érdekében, amikor a Tennessee-völgyhatóság gátakat építtetett 1935-ben; érvényre jutott egy második világháború előtti határozatot a rasszizmus ellen 1938-ben; az atomenergia pozitív felhasználása mellett az árnyoldalaira is felhívták a figyelmet 1945-ben. 1960-ban és az '70-es évek elején a társaság vizsgálatot folytatott a kormány által támogatott bizalmas kutatások után, ahol a hadsereg bizonyítottan antropológusokat alkalmazott a vietnámi háborúban.

Franz Boas is ellenezte a kulturális antropológia katonai alkalmazását és 1919-ben a szervezetnek írt levelében ki is fejtette aggodalmait. A levélben feljelentett minden olyan antropológust, aki aktívan tevékenykedett a második világháborúban katonai bevetéseket segítve ezzel elő, továbbá azokat is, akik kémként segítettek az USA hadseregét. Fent tartotta azt a nézetét, miszerint az antropológusoknak háttérbe kell szorítaniuk a hazafiság érzetét és inkább a társadalomtudományokba vetett hitüket kellene erősíteniük.⁴¹ Az akkori AAA erősen bírálta Boas kijelentéseit, ám azóta ők is elutasítják az antropológusok katonai célokra történő bevetését.⁴²

Az együttműködést támogatók részéről pedig olyan érvek születtek, miszerint a kulturális antropológusok kutatásaikkal a művelési területeken, együttműködve a hadsereggel nagyban elősegítik a béketárgyalások menetét, munkájukkal pedig egy olyan nemes ügyért harcolnak, mely által életet képesek menteni. Kutatásaikkal nem csak a katonák életét, de az adott terület népeinek az életét is megmenthetik bizonyos elhamarkodott, vagy félre-

³⁹ Forrás: <http://www.aaanet.org/about/Governance/Satement-of-Purpose.cfm> (Letöltés ideje: 2018. január 1.)

⁴⁰ Forrás: <http://www.nps.gov/archeology/tools/laws/antact.htm> (Letöltés ideje: 2018. január 1.) A törvény lehetővé teszi az amerikai elnöknek, hogy a jelentős nemzeti műemlékeket, természeti, kulturális és tudományos értékeket védetté nyilvánítsa.

⁴¹ Jobbágy Zoltán: Alkalmazott néprajz: T. E. Lawrence és a hadszíntérre vonatkozó társadalmi és kulturális ismeretek fontossága. *Hadtudományi Szemle* 10:(3) pp. 340-355. (2017)

⁴² Sztankai Krisztián: Place and role of cultural anthropology in the Military, *Academic And Applied Research In Military Science*, (2014) 13/1 pp. 113-117.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

definiált katonai döntésektől, továbbá specifikus szituációknál vagy kulturális különbségek miatti konfliktusok megoldásában is fontos szerepet játszhatnak.⁴³ Az antropológia katonai célokra való alkalmazásának igénye alkotta meg azt a ma még gyerekcipőben járó antropológiai ágat, melyet katonai antropológiának hívnak.⁴⁴

KONKLÚZIÓ

Az együttműködésnek vannak ellenzői és támogatói. Azonban tény, hogy a haderő és a kulturális antropológia kapcsolatában igen nagy potenciál van, ha azt tekintjük célnak, hogy minél kisebb veszteséggel, minél hamarabb befejeződjön egy konfliktus idegen kulturális környezetben. A katonai antropológia célja tehát olyan antropológiai módszertant alkalmazni, mely segítségül szolgál katonai műveletek feltérképezésében, kapcsolatok kialakításában az adott katonai egység vezetése és a helyi törzsek, vagy népek vezetői között, továbbá fontos adatokkal szolgálhat az adott térség kultúrájáról, társadalmi struktúrájáról, világos képet tud adni a hagyományokról és ezáltal képes alaposan felkészíteni a katonákat az adott kultúráról.⁴⁵ Az elmúlt időszak nyilvánvalóvá tette a világ haderői számára, hogy részükről igen nagy az igény az antropológusokra háborús övezetekben is, hiszen rettentően fontos a civil-katonai együttműködés azért, hogy a hadműveleteket sikeresen végre tudják hajtani, ahhoz pedig elengedhetetlen a felek közötti jó kommunikáció és a helyi népek kultúrájának alapos ismerete.⁴⁶

Az amerikai és a világ társadalomtudósait megosztja a haderővel való együttműködés gondolata. Természetes az a fajta félelem az akadémikusok részéről, miszerint a műveleti környezetben tevékenykedő társadalomtudós a szakma hírnevét csorbíthatja. 1995-ben Felix Moos a Kansasi Egyetem egyik antropológusa fogalmazta meg és állt ki az antropológia és a hadsereg közötti együttműködés mellett. Moos szerint minden embernek (képzettségüktől függetlenül) elsődleges feladata *a nemzet és az emberi élet védelme*. Ezt nem írhatja felül semmi és éppen ezért segíteni kell a kormányt abban, hogy jobban megértse a globális konfliktusokat, melyek közvetlenül vagy közvetett módon hatással vannak vagy veszélyeztetik életünket, vagy bármely más ember életét. Javasolta, hogy az antropológiai főiskolai hallgatók, mint elemzők gyakorlati munkát végezzenek a hírszerző ügynökségeknél. Ez az elgondolás akkoriban még nem volt elég népszerű javaslat a hírszerző ügynökségek körében. Azonban a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után ezek az ügynökségek váltak e kapcsolat legnagyobb felhasználóivá.

⁴³Jobbágy Zoltán: Háború, hadviselés és a biológiai antropológia. *Hadtudományi Szemle* 10:(2) pp. 176-192. (2017)

⁴⁴Sztankai Krisztián: A kulturális tudatosság szerepe az aszimmetrikus hadviselésben. *Sereg Szemle*. 13: (1) pp. 87-91. (2015)

⁴⁵Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia alkalmazása az ISAF misszióban. *Honvédségi Szemle*, 140: (2) pp. 36-38. (2012)

⁴⁶Boldizsár Gábor: Civil - katonai - rendőri - nemzetbiztonsági együttműködés. In: Dobák Imre (szerk.) *A nemzetbiztonság általános elmélete*. 363 p. (Nemzeti Közszerzői Egyetem) Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. pp. 273-302.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

Az antropológia már bizonyította az elmúlt időszakban, hogy katonai műveletek során hasznos információkkal tudja segíteni a hírszerző ügynökségek, a katonai és politikai vezetők munkáját. A jelen és jövő konfliktusaiban elkerülhetetlen a műveleti területen szolgáló katonák számára a civil lakossággal való szoros érintkezés és a velük való együttműködés, hogy gyorsan és hatékonyan megoldást találjanak a kialakult problémákra és mihamarabb kivonhassák erőiket a külföldi nemzetek. Ehhez elkerülhetetlen, hogy a célterületen élő népek kultúráját minél alaposabban megismerjük és ezeket az információkat visszacsatolva megkapják azok a katonák, akik szolgálatot teljesítenek a műveleti területen.⁴⁷

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. AAA Commission on the Engagement of Anthropology with the US Security and Intelligence Communities (CEAUSSIC), Final Report on The Army's Human Terrain System Proof of Concept Program Submitted to the Executive Board of the American Anthropological Association, October 14, 2009
2. ANDRADE, Dale; WILLBANKS, James H.: *CORDS/Phoenix. Counterinsurgency Lessons from Vietnam for the Future*. Military Review (March/April), pp. 77-91. 2006.
3. BOLDIZSÁR Gábor: Civil - katonai - rendőri - nemzetbiztonsági együttműködés. In: Dobák Imre (szerk.) *A nemzetbiztonság általános elmélete*. 363 p. (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. pp. 273-302.
4. SIMS, Christopher J.: The Human Terrain System: Operationally Relevant Social Science Research in Iraq and Afghanistan. In: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2015. pp. 504.
5. GALULA, David *Pacification in Algeria 1956-1958*. Forrás: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG478-1.pdf (Letöltés ideje: 2018. január 22.)
6. Honvédelmi Minisztérium: *Harcászati Hírszerző Doktrína (HUMINT)*, Hadműveleti És Kiképzési Főosztály kiadványa, 2009.
7. JOBBÁGY Zoltán: Háború, hadviselés és a biológiai antropológia. *Hadtudományi Szemle* 10:(2) pp. 176-192. (2017)
8. JOBBÁGY Zoltán: Alkalmazott néprajz: T. E. Lawrence és a hadszíntérre vonatkozó társadalmi és kulturális ismeretek fontossága. *Hadtudományi Szemle* 10:(3) pp. 340-355. (2017)
9. KALÓ József: Szombathelyi Ferenc vezérezredes önéletrajza és védőbeszédének vázlata 1946-ból. *Hadtörténelmi Közlemények* 124. évfolyam 2011/2. szám. pp. 594-629.
10. KALÓ József: "Egy politizáló tisztikar iránytűt veszít és szerencsétlen embertársaság lesz" - Szombathelyi Ferenc vezérezredes viszonya a politizáló tisztiekhez. In: Ekert Mária, Molnár Attila Károly (szerk.) *Eszme és történet*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. pp. 93-115.

⁴⁷ Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia a terror elleni háborúban. *Hadtudományi Szemle*, 6: (1) pp. 183-192. (2013)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

11. MACMILLAN, Jean; WALKER, Alexander; CLARKE, Ellen; MARC, Yale; *Cultural Awareness Training for Marine Corps Operations: The CAMO Project*. Proceedings of the 4th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics, San Francisco, CA. 2309-2318. 2012.
12. MACCLANCY, Jeremy (2017): *Anthropology and Public Service: The UK Experience*. New York: Berghahn Books.
13. SZTANKAI Krisztián: Place and role of cultural anthropology in the Military, *Academic And Applied Research In Military Science*, (2014) 13/1 pp. 113-117. Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia alkalmazásának lehetőségei a haderőben. In: *A hadtudomány és a 21. század*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2015. p. 25-45.
14. SZTANKAI Krisztián: A kulturális antropológia a terror elleni háborúban. *Hadtudományi Szemle*, 6: (1) pp. 18szio7-192. (2013)
15. SZTANKAI Krisztián: A társadalomtudományok megjelenése a hírszerzésben. *Felderítő Szemle*, 2014. XIII. évf. 3. szám, pp. 64-72.
16. SZTANKAI Krisztián: Green-on-blue: a belső támadások veszélyei és hosszú távú hatásai a műveletekre. *Honvédségi Szemle*. 2017: (6) pp. 74-80. (2017)
17. SZTANKAI Krisztián: A kulturális antropológia szerepe a katonai műveletekben. *Hadtudományi Szemle*, 3:(4) pp. 1-5. (2010)
18. SZTANKAI Krisztián: A kulturális tudatosság szerepe az aszimmetrikus hadviselésben. *Sereg Szemle*. 13: (1) pp. 87-91. (2015)
19. SZTANKAI Krisztián: A kulturális antropológia alkalmazása az ISAF misszióban. *Honvédségi Szemle*, 140: (2) pp. 36-38. (2012)